

Olga Gurenkova

On the results of experimental checkup of organisational and methodological models of formation of environmental professional competence of future water transport specialists

Summary. The author deals with the problems of environmental training of future specialists in ECTS conditions. The article reveals some results of pedagogical experiment, in particular, the ascertaining stage, the checkup of efficiency of formation of organizational and methodical model of ecological competence of future water transport specialists.

Key words: ecological competence, water transport, future specialists, ascertaining experiment, organizational and methodological model.

УДК 378.1:075.8

**Світлана Закревська,
м. Донецьк**

**ОЦІНКА ЯКОСТІ НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ:
ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ТА СУЧАСНІ ПІДХОДИ**

На сьогоднішній день в Україні основними провайдерами навчальних заходів, що базуються на методах неформальної освіти, є неприбуткові організації або комерційні навчальні/тренінгові центри з перепідготовки кадрів для бізнесу. Велика кількість тренінгів/семінарів/майстер-класів/майстерень за самими різноманітними тематиками відбувається кожного дня.

Європейська спільнота вже давно усвідомила життєву важливість програм та проектів з неформальної освіти дорослих для суспільств своїх країн. Наприклад, датська модель неформальної освіти є найстарішою в Європі, має велику підтримку як з боку держави, так і з боку суспільства. В Німеччині, в свою чергу, особлива увага ще з часів закінчення Другої світової війни приділяється демократично орієнтованій неформальній освіті (так званої *politische Bildung*), справами якої опікується спеціальна федеральна служба *Bundeszentrale für politische Bildung*. Натомість в Україні, як і в інших пострадянських державах, в області неформальної освіти спостерігається ситуація, коли неформальною освітою займається часто хто завгодно без будь якої теоретичної чи практичної підготовки, коли навіть чинні якісні програми неформальної освіти майже не обмінюються досвідом, не мають

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

спільних стандартів якості та не мають зв'язків з науковою спільнотою, яка досліджує неформальну освіту та займається формулюванням її теоретичних засад.

Актуальність даної теми полягає в тому, що існуюче дидактичне свавілля та майже повна відсутність уваги до менеджменту якості програм та проєктів неформальної освіти унеможливають її подальший розвиток без детального вивчення, структуризації та систематизації процесів, що відбуваються, та введення формалізованих і документованих процедур оцінки навчального процесу. Тим більше, що вказані чинники безпосередньо впливають на пізнавальні процеси, які не повинні бути вилученими із сфери визнання та сертифікації та вважатись менш важливими, ніж навчання, яке відбувається у формальній освіті.

Метою статті є обговорення цінності навчально-пізнавального процесу незалежно від середовища (формального, неформального або інформального), а також чинників, що впливають на покращення якості навчально-пізнавального процесу шляхом застосування підходів Управління якістю (Total Quality Management (TQM). Загальне управління якістю спрямоване на постійне вдосконалення. За Долмансом, Вольфхагеном і Шерпбиером [1, с. 26], це може бути досягнуто тільки тоді, коли повному обов'язку виконуються наступні три умови оцінювання:

1) систематичність (забезпечення якості відноситься до всіх освітніх аспектів, і всі зацікавлені сторони систематично задіяні);

2) структурованість (оцінювання проводиться на підставі стандартів, щодо яких дані можуть бути співставлені і оцінені на регулярній (а не на разовій) основі з належною частотою);

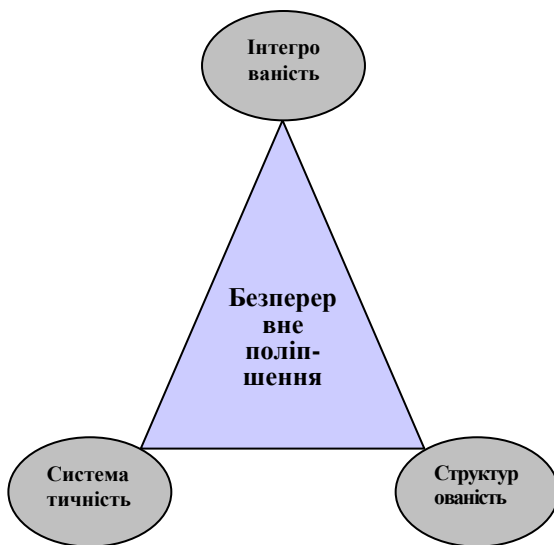
3) інтегрованість (в політиці організації та в посадових обов'язках її працівників чітко вказано, що забезпечення якості є невід'ємною частиною щоденної роботи організації та заходи щодо забезпечення якості є послідовними) [1, с. 211].

Тільки тоді, коли ці умови виконані, термінові гарантії якості можуть бути замінені на TQM – Загальне управління якістю (див. модель 1).

З точки зору вчителів, програми якомога раніше сприяють отриманню студентами досвіду навчання та позитивним способом впливають на їх зростання та розвиток. Ця теорія включає в себе п'ять кластерів, на яких мають базуватись ці програми:

1. Залучаються різноманітні учасники: представники

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи
факультетів (викладачі) та студентства.

Модель 1. Взаємозв'язок між умовами, що забезпечують безпервне поліпшення якості [1, с. 212]

2. Панує атмосфера, що сприяє сумісній участі: в загальній спрямованості програм, сумісній роботі учнів та в навчальному середовищі, що заохочує ініціативу.

3. Застосовуються інтерактивні методи викладання та навчання: критичний діалог, інтегрований пізнавальний процес, наставництво (менторінг), сумісне навчання за методом "рівний-рівному" та позакласна діяльність.

4. Взаємозв'язані вимоги програми: запланована широта і глибина курсової роботи, курси підвищення професійної кваліфікації або вивчення конкретних продуктів.

5. Є в наявності адекватні ресурси: підтримка для студентів, викладачів і основна інфраструктура [2, с. 217].

У навчально-пізнавальному процесі проблеми, пов'язані з якістю, не завжди можуть бути оцінені за допомогою TQM методів. Причину цього треба шукати в підходах, що практикуються в менеджменті якості в освіті (Quality Management in Education (QME)). Якщо TQM приділяє основну увагу сфері

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

надання послуг, QME застосовується в галузі освіти. Ці моделі відрізняються одна від одної тим, на чому концентрується увага при оцінці якості. TQM концентрується на зонах обслуговування з акцентом на продуктах розповсюдження шляхом вимірювання, моніторингу та постійного поліпшення процесів. QME фокусується на розширенні можливостей команди, що працює над курсом, стираючи кордони, полегшуючи діалог, допомагаючи сконцентруватись на навчально-пізнавальному процесі [2, с. 221].

Багато проблем, пов'язаних з імплементацією TQM, виникають при спробі правильно зрозуміти, при яких умовах ми можемо вважати процес задовільним. Це розуміння допоможе нам також зрозуміти як вимоги клієнтів, так і потреби учнів в отриманні нових знань. Центральним питанням тут є правильне розуміння потреб та очікувань людини, що навчається [3, с. 695].

Тобто, як і в індустріальному TQM, задоволення потреб клієнтів є важливим і в процесі навчання.

Ще більш важливо те, що навчання охоплює декілька прошарків, у тому числі студентів, роботодавців, батьків, випускників, викладачів, платників податків, спонсорів, керівні органи, адміністрацію, співробітників і суспільство в цілому [4, с. 998]. Студенти є споживачами освіти, вчителі – приймають рішення, як проводити навчання, випускники можуть судити про актуальність освітньої програми щодо їх професійної діяльності, а політики приймають рішення про освіту – як нею управляти, як організувати навчальні плани [1, с. 214]. Якщо враховувати інтереси всіх вищезгаданих груп, стає очевидно, що всі області навчання (освіти на протязі життя) є важливими.

TQM зазвичай розглядається як частина процесів розвитку організації. Навчання в організації не може бути застосовано до систем, що працюють в університеті. Причина цього полягає в основному в процесах навчання особи в організації. Важливо відмітити те, що хоча, останнім часом, багато говорять про так звані “організації, що навчаються”, але насправді – не організації навчають, а люди, що в них працюють.

Типи освіти, що застосовуються при навчанні в організаціях, в основному описуються як неформальні або інформальні. Далі ми розглянемо ці типи пізнавального процесу та порівняємо процеси оцінки якості в цих двох типах.

Перкінс [2; 5, с. 221] визначає, що процес усвідомлення (розуміння) в повсякденній діяльності є моделюванням ситуацій. Інформальний пізнавальний процес стосується навчання в

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

результаті повсякденної діяльності, пов'язаного з роботою, сім'єю або вільним часом. Він не є структурованим (з точки зору цілей навчання, часу, або підтримки) і зазвичай не призводить до сертифікації. Він може відбуватись навмисно, але в більшості випадків є ненавмисним [6, с. 33].

Інформальний пізнавальний процес може бути описаний як такий, що відбувається між поколіннями та базується на переданні знань від експертів до новачків [7, с. 9].

Є декілька різних визначень для інформального навчання, але нас цікавить те, що стосується його якості. Оскільки цей вид навчання, як правило, є ненавмисним і не афішується, його важко оцінити і важко сертифікувати. Хоча деякі країни (наприклад Франція), і намагались систематизувати різні типи інформального навчання в рамках вищої освіти [8, с. 73], але через національні особливості ця система має обмеження для більш широкого використання. Крім того, деякі дослідники намагались ввести кількісні індикатори для оцінки інформального навчання студентів [9, с. 33], але ці дослідження не підходять для загального застосування без змін. Але ми зараз можемо використовувати запропонований ними розподіл по сферах інформальної освіти. Це сім підшкал опитувальника “Аналіз можливостей інформальної освіти” (АМНО) з декількома варіантами опитувальника (1) соціальна діяльність з сім'єю або друзями, (2) діяльність, що виконується поодиночці, (3) діяльність, що має відношення до школи; (4) уроки, навчання або групові види діяльності, не пов'язані з відвідуванням школи; (5) діяльність, пов'язана з роботою або домом; (6) подорожі і (7) загальне [9, с. 572].

У третьому секторі (термін “третій сектор” включає в себе всі навчальні процеси, які відбуваються за межами робочого місця та навчального закладу [10, с. 27]) є основним провайдером, каталізатором неформальної освіти, Курси та тренінги повинні бути задокументовані організацією, яка відповідає за освіту [1, с. 28].

Неформальне навчання визначається як вид діяльності, завдяки якому, наприклад, можна набути професійні навички робочому місці. Воно, як правило, не призводить до державної сертифікації. У порівнянні з інформальним, неформальне навчання є структурованим (якщо взяти до уваги цілі навчання, час, або навчальну підтримку. З боку учнів навчання є невимушеним [6, с. 33].

Валідація неформального навчання (тобто вимірювання

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

значення неформального навчання) є процесом, в якому люди оцінюють свої навички та можливість їхнього застосування в різних областях діяльності. Валідація навичок, незалежно від того, де і як вони були придбані, необхідне, якщо ми маємо на меті створенні суспільства, яке надає можливості для навчання на протязі життя [10, с. 28].

Підсумовуючи вищесказане, можна зробити такі *висновки*.

Європейська Комісія вимагає розробки стратегій, які б “створювали механізми для максимізації якості експериментальних навчальних процесів, а також політик/процедур та послуг, пов’язаних з навчанням” [6, с. 14]. Європейською Комісією було також визначено, що механізми інформального та неформального навчання повинні включати в себе “надійні інструменти для контролювання якості інформальної та неформальної освіти (наприклад, розробку міжнародних та національних стандартів і керівних принципів, систем контролю, нагород за якість, фінансові інструменти)” [8, с. 14] (Європейська комісія 2001 року, 14).

Інструменти, що розробляються для оцінки неформального та інформального навчання, мають бути такими, що легко адмініструвати та оцінювати (підраховувати), мають функціонувати з етнічно різноманітним контингентом студентів, і застосовуватись для оцінки різних дисциплін [9, с. 572]. Анкети для оцінки мають певні обмеження, які повинні бути прийняті до уваги, коли йдеться про оцінку в межах як неформального, так і інформального навчання.

Література

1. Dolmans, D.H.J.M., Wolfhagen, H.A.P. & Scherpbier, A.J.J.A. From Quality Assurance to Total Quality Management: How can quality assurance result in continuous improvement in health professions education? / Education for Health. – London, 2003. – 247 p.
2. Srikanthan, G. & Dalrymple, J.F. Developing a Holistic Model for Quality in Higher Education / Quality in Higher Education, London, 2002. – 260 p.
3. Dervitsiotis, K.N. Looking at the Whole Picture in Performance Improvement Programmes / Total Quality Management. – London, 2001. – 780 p.
4. Willis, T.H. & Taylor, A.J. Total Quality Management and Higher Education: the employers’ perspective / Total Quality Management. – London, 1999. – 1018 p.

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи

5. Perkins, D.N. Reasoning as it is and could be / Thinking and Reasoning. – London, 1995 – 348 p.

6. European Commission. Communication from the Commission: Making a European area of lifelong learning a reality / Directorate-General for Education and Culture, Directorate-General for Employment and Social Affairs. Brussels. – 2001. – 146 p.

7. Pole. Policy Observatory for Lifelong Learning and Employability. / Study on ICT and lifelong Learning in Europe. 2004 [Електронний ресурс]. – Режим доступу 15.02.2011: <<http://www.education-observatories.net/pole>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.

8. Gallacher, J. & Feutrie, M. Recognising and Accrediting Informal and Non-formal Learning in Higher Education: an analysis of the issues emerging from a study of France and Scotland / European Journal of Education, Glazgo. – 2003. – 88 p.

9. Gerber, B.L., Cavallo, A.M.L. & Marek, E.A. Relationship Among Informal Learning Environments, Teaching Procedures and Scientific Reasoning Ability / International Journal of Science Education. – Berlin, 2001. – 548 p.

10. The Realcompetance Project 1999-2002. Validation of Non-formal and Informal Learning in Norway / Norwegian institute for Adult Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу 11.01.2011: <<http://www.education-observatories.net/pole.archive/realN.pdf>>. – Загол. з екрану. – Мова англ.

Светлана Закревская

***Оценка качества в неформальном образовании:
инновационные методы и современные подходы***

Аннотация. В статье обсуждается современная проблематика менеджмента качества программ и проектов неформального образования, доказывается, что его дальнейшее развитие невозможно без детального изучения, структуризации и систематизации существующих процессов, и введения формализованных и задокументированных процедур оценки учебного процесса.

Ключевые слова: *формальное образование, неформальное образование, информальное образование, учебно-познавательный процесс, Управление качеством образовательных программ, Total Quality Management (TQM).*

Svitlana Zakrevska

Total Quality Management at Nonformal Education:

Innovative Methods and Modern Approaches

Summary. *The article discusses contemporary issues of quality management programs and projects of non-formal education, it is proved that its further development is impossible without a detailed study, structuring and systematization of existing processes and the introduction of formalized and documented procedures for assessing the learning process.*

Key words: *formal education, informal education, nonformal education, education of adults, Educational Programs Quality Management, Total Quality Management (TQM).*

УДК 374.7-058.56

**Світлана Зінченко,
Тетяна Соболева,
м. Київ**

**ОСНОВНІ АСПЕКТИ НЕФОРМАЛЬНОЇ
ТА ПОЗАФОРМАЛЬНОЇ ПРАВОВОЇ ОСВІТИ
ДОРΟΣЛИХ УВ'ЯЗНЕНИХ**

Постановка проблеми. Соціальне та економічне зростання Європи значною мірою залежить від політики в галузі освіти. Тому у країнах ЄС підійшли до парадигми освіти через введення парадигми освіти впродовж усього життя. Так у 2006 році Європейським Парламентом була прийнята програма навчання впродовж життя (2007-2013 р.р.). Крім того, у 2000 році, після Лісабонського саміту, ЄС опубліковано “Меморандум про неперервну освіту Європейського Союзу”, в якому зазначено, що “континуум неперервної освіти робить формальну та неформальну освіту рівноправними учасниками процесу освіти”.

Також у наступних документах, що визначали основні параметри європейської освітньої системи, неодноразово підкреслювалося про необхідність розробки загальних критеріїв для співвідношення неформальної та позаформальної освіти у різних країнах. Для того, щоб ці системи користувалися довірою, Рада по Освіті ЄС у 2004 році прийняла визначення неформального та позаформального навчання, Загальні